

В. Култура, 17 май 2013

Убягващите образи на Надежда Олег Ляхова

Ирина Генова

Видеоинсталация Рамки: 6 прожекции. СГХГ, 1-12 май 2013

„Убягващи образи” – цялата видео експозиция на Надежда Олег Ляхова в СГХГ, както и централната работа в нея, извикват това назоваване. Всички видеа, с изключение на едно, са правени през последните две години и се показват за първи път.

Пет от видео образите разпознавам/възприемам като художествен коментар на стилове - епохи в общоприетата история на изкуството: Златен век на холандската живопис, Ренесанс, Импресионизъм, Концептуализъм, Социалистически реализъм. Работите, повечето с продължителност от около 4-5 минути, включват късове реално време, движение, застиналост. Най-ранното видео, „Разговор” от 2005 година[1], представя един от онези процепи във всекидневните гледки и възприятия, които явяват познати картинни образи. В този случай „картината” в движещия се образ е от XVII-ти вековата холандска живопис. В „По следите на изгубеното време” от Марсел Пруст, в частта „На път към Суан” четем: „Той я гледаше. В лицето и тялото ѝ оживяваше един фрагмент от фреската и от този момент винаги се стремеше да го открие у нея било когато беше край живия модел, било когато само си мислеше за нея. И макар че флорентинският шедьовър му стана скъп може би именно защото го виждаше възпроизведен в Одет, тази прилика все пак подчертаваше нейната хубост, повишаваше качествата ѝ. Суан [.....] бе щастлив, че удоволствието, което изпитва, като вижда Одет, намира оправдание в естетическата му култура.”[2]. Работата на Надежда Ляхова сякаш само документира случилото се, както и делничния разговор между художници за удоволствието, изразено нецензурно, от естетическото преобразяване на гледката. Гласовете подкрепят пласта на всекидневието, докато камерата изследва внимателно напусналия контекста образ на младата жена в кухнята. Забавените движения се свързват – сближават и различават – с движенията на погледа, изследващ картинен образ.

В „Неудържимата природа на Ренесанс” (Портрет на Ида с котка) образът, противоположно на предходната по време работа, е инсцениран. Прототип на женския видео портрет е „Дамата с хермелина” (ок. 1490)[3] от Леонардо да Винчи – лесно разпознаваема христоматийна картина от въобразената „История на изкуството”[4]. Постановката напомня играта на „живи картини” - театрализирано представяне на картини, практикувано през XVIII век за забавление на естетически образованите. Младата жена и котката в ръцете ѝ позират пред камерата максимално неподвижно, а в дълбокия план бавно се движат променящи се гледки на гори и езера, природен ландшафт, обглеждан отвисоко. Виждали сме някъде подобни гледки – от самолетния люк и в дълбоките планове на Леонардо. Финалът на тази сцена е поставен от котката, която не издържа/става неудържима и изскача от „картината”.

Тук неволно, по педагогически навик, подреждам познатото ни видео на Надежда Ляхова „Салът на Медуза”[5], препращащо към картина на Теодор Жерико със същото заглавие. Така допълвам мислено епохата на Романтизма и продължавам нататък.

Може ли и най-кратката история на изкуството днес да мине без импресионизма?

Видеото „Неустоимият чар на импресионизма” представя лилии в трептяща от отблясъци водна повърхност. Отново е предвидено зрителско удоволствие/награда за образованите – този път препратката е към Клод Моне, чиято картина „Импресия. Изгряващо слънце” (1872)[6] става повод за назоваване на артистичната тенденция.

Неговата огромна поредица от водни лилии/Les Nymphéas е създавана в продължение на повече от 30 години. В красотата на лилиите от видеото обаче има нещо

смушаващо, убягващо на пръв поглед. Взираме се в тях – изглеждат прекалено изкуствени. Лилиите на Надежда Ляхова са от хартия. Впечатленията/импресиите могат да бъдат измамни.

За концептуализма може да се спори, но не и да бъде отхвърлен от историята на изкуството на XX век. В „Необоримият аргумент на концептуализма” се срещат: знакова фигура – Васил Симитчиев, знаков глас за съвременното изкуство в България – смехът без думи на Мария Василева, и не без значение – окото зад камерата на Надежда Ляхова. Ситуацията сякаш е делнична (не сме сигурни). Финалът – многозначителен, недвусмислен жест, коментиран шеговито в заглавието като „необорим аргумент”. Нецензуриран жест е аргументът на концептуализма срещу възможните обвинения за убягващия на концепцията образ.

Работата „Тежест” иронично буквализира „тежкото бреме” на соцреализма, напомняйки закона за гравитация: предмет, по-тежък спрямо други, подпира врата, похлопваща глухо под напора на течението. Предметът не позволява на вратата да се отвори. Дискурсивната част в случая е неотменна за една учебническа история на изкуството. Необходим ни е обясняващ разказ, за да усетим „опасния чар”, дал сили на малкото момиченце да донесе от далечна страна тиражираната бронзова отливка на фигурата на младия Ленин. (Разказът е представен като лична история.)

От „Тежест” към лекота

Лекотата като същност в образите на Надежда Ляхова е тематизирана и тълкувана въздействащо от Ангел В. Ангелов в книгата му „Историчност на визуалния образ”[7]. Авторът препраща към „Американски лекции” (1993) на Итало Калвино и по-точно към първата от тях, посветена на лекотата. Навярно тези, както и други страници, са привлекателни също и за художничката като подкрепа за нейните работи. Ангел В. Ангелов пише: „Лекота и тежест, които не могат да бъдат бързо отнесени към актуалността, защото са постигнати именно чрез забравяне на лесната актуалност, което пък позволява на художничката да представи като проблем – чрез материи и форми – граничността на човешки състояния.”[8] Поредица от работи на художничката в различни материали са разгледани бавно, внимателно, с близък поглед.

В изложбата в СГХГ, накрая или в самото начало на експозицията, сме изправени пред големия екран с „Бягащи/Убягващи образи”. Носталгия лъха от тези води, небеса и гори, пристанища, железопътни релси, човешки фигури, сякаш накацали като птици с поглед към морето, лодка, плъзгаща се по огледална водна повърхност. Звуци, на моменти сякаш разпознаваеми, се примесват от спомени и преживявания, напускат опита ни с реалността и като саундтрак на убягващите образи, усилват ефекта на задвиженото и разколебано себеусещане.

Небеса в езерни „очи”; водни дълбини, оглеждащи се в облаци, движение. Безкрайни хоризонтални, напомнящи също и филмова лента; стичащи се по вертикала образи; други, които изплуват и потъват в дълбочина. За миг сякаш отново съм дете, опряло лице в стъклото на прозорец. Сребристозлатни отблясъци в безкрайни нюанси на сивото напомнят носталгичното привличане на дагеротипии и ранни фотографии. Отминали образи, наслоени в съзнанието ни, подкрепящи се за миг в искряща цялост, за да се разпаднат отново в проблясващи отломки от други светове. Усещане за лекота от преживявана другост.

Надежда Ляхова вече години наред дава свой отговор за смисъла на заниманието, наричано все така компромисно (след постигнатата договореност за неговия „край”) „изкуство”: упражненията по стил са само подготовка за артиста, а подреждането по тенденции – възможно улеснение за комуникацията. „Изкуството” не е занимание с природата, красотата, концепциите и аргументите (в три от заглавията от настоящата й изложба „не”-тата се повтарят). То е стремеж за споделяне на най-съкровени

преживявания – онези, които са гранични за човешката ситуация и поради това я разкриват най-дълбоко. И невъзможност. Опасност и неразрешимо противоречие. Но усилието, стремежът „към върховете” продължава - съдбовно е не достигането им, а непрестанното изминаване на пътя (Митът за Сизиф[9]).

Понякога сме дарени с усещането, че това неназовимо занимание ни доближава за миг до копнежната пълнота. За мен „Убягващи образи” на Надежда Ляхова е такова доближаване.

[1]Видеото е показано за първи път в изложбата „Присъствия / Отсъствия. Художнички и архитектки в модерното изкуство на България”, с куратори Ирина Генова и Л. Стоилова, в СГХГ, ноември 2006 – януари 2007.

[2]Марсел Пруст. По следите на изгубеното време. Превод Лилия Сталева. С. 1984, с. 251.

[3]La Dama con l'ermellino. Музей Czartoryski, Краков.

[4]Тук си позволявам да използвам фриволюно, спрямо възможната общност на разказа за история на изкуството, израза на Бенедикт Андерсън относно нациите като общности (Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. 1983).

[5]Видеото „Салът на Медуза”, 2010 е показано за първи път в самостоятелната изложба на Надежда Ляхова „Еко истории”, с куратор Мария Василева, в „Склада”, София, 24-28 януари 2011.

[6]Impression, soleil levant. Музей Marmottan, Париж.

[7]Ангел В. Ангелов. Историчност на визуалния образ. С. 2008, с. 112-122 и др.

[8]Ibid., с. 115.

[9]Препратката тук е към есето на Албер Камю: Albert Camus. Le mythe de Sisyphe, 1942. „La lutte elle-même vers les sommets suffit à remplir un cœur d'homme.”